

Stephanie B. Anderson: Crafting EU Security Policy: In Pursuit of a European Identity.

1st ed. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2008, 235 stran, ISBN 978-1-58826-582-1 (signatura knihovny ÚMV 55 588).

Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) spolu s budováním Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) může představovat logický a nevyhnutelný krok ve vývoji evropské integrace. Může však být i pouhou snahou vyrovnat „komplex méněcennosti“ ze strany evropských států, jejichž vojenská síla nedosahuje ani zdaleka síly, kterou disponují Spojené státy americké. Do diskuze o výše uvedených tezích, rozdmýchané například tvrdými názorovými postoji Roberta Kagana, přibývá kniha s názvem *Crafting EU Security Policy* od autorky americké provenience Stephanie B. Andersonové, působící na Katedře politických věd University of Wyoming.

Na Evropskou unii (EU) lze bezpochyby nahlížet z mnoha rozdílných úhlů. Zvláště zajímavé jsou názory pocházející ze západní části euroatlantického prostoru – především ze Spojených států amerických. Shoda bezesporu panuje v tom, že základní a nejviditelnější dimenzí evropské integrace je ekonomicko-politická spolupráce, která postupně získává stále výraznější prvky nadnárodního charakteru. Stephanie B. Andersonová předkládá však poněkud odlišný pohled, který se zaměřuje na – pro mnohé členské státy EU – ožehavé téma Společné zahraniční a bezpečnostní politiky v kombinaci s budováním společné evropské identity. Klíčovou otázkou pro knihu *Crafting EU Security Policy* představuje tedy role evropské bezpečnosti při budování pomyslného společného evropanství v bezpečnostním prostředí na počátku 21. století.

Šedm kapitol této knihy přibližuje dosavadní diskuzi o problematice evropské zahraniční a bezpečnostní politiky a představuje odlišné postoje, které lze k budování SZBP zaujmout a jejichž prostřednictvím se autorka pokouší zodpovědět tři hypotézy. První z nich se snaží nastínit SZBP z hlediska reálné bezpečnostní agendy Unie s důrazem na formování bezpečnostní strategie EU. Reflektuje tak současné bezpečnostní hrozby a rizika pro vnější i vnitřní bezpečnost občanů žijících v rámci evropské integrace. Zároveň předpokládá, že EU potřebuje SZBP pro vlastní obranu (*for Defence Purposes*), (Anderson, 2008, s. 12).

Druhá hypotéza se pokouší objasnit, do jaké míry se evropská integrace a současná bezpečnostní a obranná politika stávají nástrojem využitelným pro udržování mezinárodního míru v rámci kolektivní bezpečnosti OSN. Zaměřuje se proto na tezi, že Evropská unie potřebuje SZBP pro „pomoc (rozuměj pomoc pro OSN) při udržování světového pořádku“ (*to Help police the World*), (Anderson, 2008, s. 12).

Třetí hypotéza, pro text pravděpodobně nejdůležitější, se zaměřuje na již zmíněnou roli SZBP při budování evropské identity (*The ESDP Is the Natural Next Stage of European Integration*), (Anderson, 2008, s. 13).

Hypotézy textu jsou představeny hned v první kapitole knihy, nicméně se k nim autorka neustále navrácí. Kniha není však posloupným „příběhem“ o SZBP, ale spíše monografickým sborníkem méně propojených textů s odlišnými tématy, která se přímo týkají bezpečnostních závazků Evropské unie, vztahu USA a EU, evropské identity z hlediska *nation building*, *public relations* EU či budoucnosti evropské integrace jako bezpečnostního společenství.

V úvodních kapitolách knihy se objevují některé myšlenky, které zazněly v rámci diskuze o roli Společné zahraniční a bezpečnostní politiky v procesu evropské integrace, ale i v procesu budování a transformace společných bezpečnostních a obranných struktur Evropy a Severní Ameriky v rámci Severoatlantické aliance. Většina textu navazuje proto na teze, jež dříve představili autoři jako John Mearsheimer nebo Robert Kagan, kteří zastupují největší současné kritiky regionální integrace založené na společné ideologii demokratického míru a na výrazném odmítání války jako nástroje politiky.

Robert Kagan či John Mearsheimer přímo neodmítají silnou a jednotnou Evropu. Nicméně samotný princip evropské smířlivé diplomacie a využívání finančních prostředků k udržování a rozvíjení evropských států blahobytu místo investování do vojenských kapacit již do jejich náhledu na budování bezpečnostně a vojensky silného mezinárodního aktéra nezapadá. Podobně smýšlejí i o idealistickém pojetí sjednocené Evropy, která nabízí všem státům rovné příležitosti bez ohledu na individuální *hard power* a na ekonomickou výkonnost jednotlivých států (*srovnej například Kagan, Robert: Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order. New York: Alfred A. Knopf, 2003*).

Stephanie B. Andersonová v první části své knihy poměrně zdařile reflektuje dosavadní argumenty a fakta, která se k diskuzi o problematice Společné zahraniční a bezpečnostní politiky váží. Částečně se zamýšlí nad výše zmíněnou realistickou kritikou evropské bezpečnosti a nad významem *soft* i *hard power* pro sjednocenou Evropu, která se pokouší vyrovnat s bezpečnostním prostředím po ukončení bipolární konfrontace.

Autorka správně upozorňuje na to, že během 90. let minulého století se Unie musela potýkat s řadou nových hrozeb a rizik týkajících se bezpečnosti evropských států podstatně více než bezpečnosti USA. Především dozvuky válek v bývalé Jugoslávii, rozšiřování EU o východní státy a velmi znatelný vliv Ruské federace logicky vedly ke snaze lépe koordinovat bezpečnost a obrannou strategii Evropské unie. Zároveň je však vhodné polemizovat s tím, zda skutečně Evropa dokáže plnit vytyčené cíle a závazky bez podpory USA. Stejně tak je na místě otázka, zda je pomyslná evropská armáda natolik potřebná a v praxi natolik odlišná od dosavadní fungující struktury, kterou formuje Severoatlantická aliance (*Anderson, 2008, s. 67–68*).

Další téma a zároveň druhou hypotézu rozebíranou v knize představuje využitelnost SZBP pro účely udržování míru v rámci systému kolektivní bezpečnosti OSN. Při bližším pohledu na mezinárodněprávní závazky členských států EU lze odvodit, že obsah *Charity OSN* poskytuje podklad pro definování bezpečnostních cílů Evropské unie, což autorka sice reflektuje, nicméně závazky v podstatě chápe jako dublující se a nikoli jako doplňující se. Autorka zajímavě poukazuje především na odlišnou rétoriku a způsob, jakým jsou cíle Unie v oblasti mezinárodního společenství i uvnitř Evropské unie prezentovány a interpretovány (*srovnej například kapitola 5: Politicians and the ESDP: Explaining the Rhetoric, in: Anderson, 2008, s. 119–146*).

Určitým ukazatelem úspěšné činnosti Evropské unie v oblasti udržování „světového pořádku“ může být dramatický nárůst zahraničních misí. Spolupráce v oblasti SZBP vyústila v první mise v Bosně a Hercegovině, v Kongu nebo v Makedonii a pokračovala do současného stavu přesahujícího dvacet dokončených či probíhajících policejních a vojenských misí. Nicméně autorka poukazuje i na problémy zahraničního působení států EU a konstatuje, že ani evropští vojáci nemají na bitevním poli (co do chování a problémů) daleko od amerických kolegů. Navíc ochota členských států Evropské unie nasadit jednotky do boje za vlastní ideály může být často velmi liknává.

První dvě vytyčené hypotézy se Stephanie B. Andersonové podařilo v knize *Crafting EU Security Policy* objasnit poměrně uspokojivě, i když text občas sklouzává k povrchnosti. Autorka například představuje důvody, proč Unie potřebuje Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku pro vlastní obranu a bezpečnost, ale nezabývá se skutečnou relevancí těchto důvodů v širším kontextu mezinárodních procesů a bezpečnostních vazeb jednotlivých členských států EU (respektive zaměřuje se pouze na neutrální státy v Unii).

Podobně se v knize nacházejí argumenty potvrzující hypotézu, že SZBP může být v budoucnu vhodným nástrojem k udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Autorka však nad některými závazky Evropské unie a nad reálnou podobou a průběhem zahraničních misí EU pochybovačně pozvedá obočí.

Hodnocení úspěšnosti misí Unie i její připravenosti plnit vlastní cíle se v knize opírá o výroky vrcholných politiků Evropské unie nebo vedoucích pracovníků jednotlivých zahraničních misí. Odlišné pohledy na věc jsou v knize představeny a opírají se o osobní ná-

zory nejpovolanějších představitelů NATO i EU, o oficiální dokumenty i o statistická data. Přesto se autorka přímým úvahám o smyslu a efektivitě SZBP spíše vyhýbá a je diplomaticky opatrná ve vynášení konečných soudů. Čtenář tak lehce může nabýt pocit, že jasná odpověď na výše rozebrané hypotézy v podstatě ani neexistuje.

Bez ohledu na zmíněnou kritiku je nutné zaměřit pozornost na třetí, klíčovou hypotézu knihy, která představuje pomyslnou červenou nit celého textu a zesiluje především ve druhé polovině knihy. Tato dějová linie se zaměřuje na roli SZBP pro formování evropské identity a posílení dynamiky evropského integračního procesu. Druhé dvě třetiny knihy jsou z hlediska tématu evropské identity velmi přínosné, a to především díky skutečnosti, že čtenáři, který se může řadit mezi občany EU, nabízí vnější pohled na evropskou integraci a na jeho vlastní identitu.

V určitém smyslu lze posílení bezpečnostních vztahů mezi členskými státy Evropské unie chápat jako jakýsi evropský *nation building* (Anderson, 2008, s. 45). Tento pohled reflektuje hledisko sociálního konstruktivismu a povrchně naráží na teze Alexandera Wendta a Petera Katzensteina, i když kniha teorie uvedených autorů hlouběji nerozebírá. SZBP je v autorčině pojetí představována jako pilíř hlubší evropské spolupráce založené na důvěře vyplývající ze sdílených hodnot a ze společné bezpečnosti (srovnej Anderson, 2008, s. 45–62).

Čtenář by se však neměl nechat zmást, celá kniha, včetně její druhé poloviny, je zaměřena především na praxi mezinárodních vztahů a na reálné problémy SZBP ve vztahu k unijní identitě. Samotná myšlenka identity je sice hlavní dějovou linií textu, nicméně jejímu hlubšímu rozebrání či dekonstrukci se autorka spíše vyhýbá. Přesto na rozdíl od spíše neorealistického přístupu výše zmíněného Kagana vyvažuje Andersonová často až úzké pojetí problematiky integrace a Společné zahraniční a bezpečnostní politiky idealističtějším hlediskem.

Otázku evropské identity ve spojení s bezpečností Andersonová zkoumá v několika tematických oblastech, mezi něž patří nejen vliv USA a spolupráce Evropské unie s NATO, ale i vnitřní politicko-marketingová rétorika a *branding* Evropské unie v oblasti mezinárodní politiky. Kapitola pátá se například soustředí na význam Společné zahraniční a bezpečnostní politiky pro budování specifické identity, kterou autorka příhodně a s nadsázkou označuje jako *homo europeus* (Anderson, 2008, s. 129). Tato identita se pak promítá do idejí i reálných projevů sjednocené Evropy a není pouze záležitostí SZBP, ale všech politik EU. Nicméně právě společná bezpečnost v rámci kooperace na nadnárodní úrovni evropské integrace mírně zaostává a může být chápána jako jeden z posledních klíčových kroků k vytvoření „unijního Evropana“.

S odkazem na výše zmíněný termín *homo europeus* se nabízí možnost hledání odlišností a podobností s nejsilnějším bezpečnostním aktérem západní polokoule – se Spojenými státy americkými. Autorka označuje nositele americké identity za *homo americanus* (Anderson, 2008, s. 138).

Do jisté míry se tak v knize objevuje podobné přirovnání, které již použili předchozí kritici SZBP, tedy metaforická představa Evropanů jako diplomaticky založených Venušanů a Američanů jako válečnický a realisticky smýšlejících obyvatel Marsu a s tím souvisejících hodnot a představ o angažování v mezinárodním systému.

V kapitolách zařazených do druhé poloviny knihy tak lze nalézt zajímavé spojení reálné politiky a základních myšlenek konstrukce identity i definování společných hodnot členských států EU a evropských občanů.

Je však poměrně obtížné hodnotit téma evropské identity, pokud není zcela jasné, zda něco takového skutečně existuje. Tento fakt dokazují i výsledky průzkumů, z nichž autorka vychází. Text je například obohacen o zmapování postojů obyvatel Evropské unie ke společným hodnotám a k evropskému občanství. Tyto průzkumy dokazují, že v otázkách evropské identity se více obyvatel EU kloní ke státní příslušnosti než k identitě tvořené v rámci Evropské unie (Anderson, 2008, s. 51, 95, 181). Prozatím je tedy nutné přijmout

fakt, že Unie je mezinárodní organizací, sdružující 27 svrchovaných států, a nikoli federací či superstátem s téměř půl miliardou obyvatel, spojených exkluzivní společnou evropskou identitou.

Pravděpodobně s cílem komplexního zpracování tématu knihy závěr textu nevynechává ani stručný nástin institucionální struktury SZBP, jemuž se věnuje předposlední kapitola. Tento prvek je poměrně důležitý z hlediska reálného fungování SZBP. Může být i nástrojem k vyjasnění, zda SZBP představuje formu nadnárodní, nebo naopak mezivládní spolupráce.

Publikace uspokojivě představuje vývoj pozice SZBP z hlediska institucí, nicméně v podstatě nereflktuje *Lisabonskou smlouvu* ani skutečnost, že Evropská unie od její ratifikace formálně získává právní subjektivitu, která je pro oblast společné bezpečnosti a zahraniční politiky extrémně důležitá. To je poměrně zarážející především proto, že se poslední kapitola knihy zabývá i budoucností SZBP a EBOP, ale obsah v podstatě končí neúspěšnou Smlouvou o ústavě pro Evropu. Text byl sice publikován již v roce 2008, kdy osud *Lisabonské smlouvy* nebyl zcela jasný, ale již v této době bylo zřejmé, že k výraznější reformě Evropské unie dojde.

Knihu lze doporučit především akademickým pracovníkům a studentům mezinárodních vztahů, kteří se přímo zaměřují na SZBP, a všem, kdo mají ve zvyku nahlížet na bezpečnostní témata čistě z hlediska *hard power* a otázka identit jim zůstává spíše skryta. Bezpochyby se tak objasní i část civilní dimenze bezpečnostní politiky, která je důležitá především pro samotné financování EBOP a formování zahraniční politiky „zevnitř“. Tradiční vojensko-diplomatický pohled na Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie tak může u potenciálního čtenáře získat i jiné rozměry.

Nicméně v hodnocení evropské identity celá kniha často vychází spíše z oficiálních, někdy až úřednických dokumentů, z politických proklamací a ze sociologických průzkumů, jejichž výpovědní hodnota již nemusí být na stejné úrovni jako v době, kdy byly prováděny. S ohledem na uvedené zdroje publikace je také otázkou, zda lze téma vlivu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky na *nation building in Europe* (Anderson, 2008, s. 45–66) uspokojivě objasnit bez hlubšího představení stávajících evropských identit a jejich formování. Bez aplikace teorií nacionalismu a konstrukce identit je vyjasnění otázky, zda skutečně evropská bezpečnostní politika tvoří součást evoluce, která povede ke sjednocování Evropy a k vytvoření evropanství, poměrně obtížné. To je však úkol mnohonásobně přesahující rozsah recenzované publikace.

Knihy však zdárně dokazuje, že mimo několika rozhodných proklamací politického charakteru ani samotní občané a političtí představitelé členských států Evropské unie nemají zcela jasno, jakou roli má přesně Evropská unie v oblasti mezinárodní bezpečnosti hrát. Stejně tak není zřejmé, zda cosi jako společná evropská identita, hraničící s vnitřním (rozuměj osobním) přijetím evropského občanství, existuje.

Na rozdíl od radikálních odpůrců jednotných zahraničních a bezpečnostních vztahů EU Stephanie B. Andersonová uzavírá téma poměrně smířlivě konstatováním, že oblast SZBP mírně pozvedla mezinárodní prestiž Evropské unie a k posílení identity *homo europeus* vést může. Dosavadní fungování Unie v kombinaci se zahraniční politikou členských států navíc prokazuje, že moderní bezpečnostní hrozby není nutné řešit pouze čistou vojenskou silou. Optimální se ukazuje kombinace mnoha odlišných nástrojů, zahrnujících prvky *hard* i *soft power* (Anderson, 2008, s. 185).

Přesto, že se v některých případech ukazují nedostatky ve společném postupu evropských států v zahraničních záležitostech a že existují rozporuplné zájmy evropských občanů, je téma knihy velmi relevantní a zajímavé. Potenciálního zájemce po jejím přečtení bezpochyby napadne, že otázku, zda se Evropané chtějí cítit bezpečně, lze zodpovědět zcela kladně. Ovšem s otázkou, zda jsou Evropané ochotní za tuto bezpečnost zaplatit a kolik, stále zůstává spojeno mnoho výrazných nejasností.

David Behenský